

5. *Клейнер Г. Б.* Эволюция институциональных систем / Г. Б. Клейнер. — М., 2004. — 240 с.

6. *Нуреев Р.* Социальные субъекты постсоветской России: история и современность / Т. Нуреев. — Режим доступа: <http://ie.boom.ru/Nureev/article/article.htm>

7. *Сухарев О. С.* Институциональная теория и экономическая политика: К новой теории передаточного механизма в макроэкономике: в 2 кн. — Кн. 1. Институциональная теория. Методологический эскиз / О. С. Сухарев ; РАН, Ин-т экон. — М. : Экономика, 2007. — 516 с.

8. *Мочерний С. В.* Методологія економічного дослідження: монографія / С. В. Мочерний. — Львів : Світ, 2001. — 416 с.

9. *Паєнтко Т. В.* Методологічні аспекти фінансових досліджень / Т. В. Паєнтко // Економіка та держава. — 2008. — № 10. — С. 18—21.

10. *Корнаи Я.* Честность и доверие в переходной экономике / Я. Корнаи // Вопросы экономики. — 2003. — № 9. — С. 15—27.

11. *Тобин Дж.* Теорема о «невидимой руке» должна быть модифицирована / Дж. Тобин // Рос. экон. журн. — 2002. — № 3. — С. 44—49.

12. *Шаститко А.* Фридрих Хайек и институционализм / А. Шаститко // Вопросы экономики. — 1999. — № 6. — С. 43—53.

13. *Андрущенко В. Л.* Фінансова думка Заходу у ХХ столітті: теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів / В. Л. Андрущенко. — Л.: Каменяр, 2000. — 305 с.

14. *Прутська О. О.* Институціоналізм і проблеми економічної поведінки в перехідній економіці: монографія / О. О. Прутська. — К. : Логос, 2003. — 256 с.

Статтю подано до редакції 10.07.11 р.

УДК 330.34:316.42

В. Л. Орешняк, аспірант,
ДВНЗ «КНЕУ імені В. Гетьмана»

ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ОСОБЛИВОСТІ ВИМІРУ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИБОРУ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕХОДУ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТЕМИ ДО МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

АНОТАЦІЯ: У статті розглядається проблема виміру моделі сталого розвитку. Здійснено аналіз найвідоміших систем та методик оцінки сталого розвитку. На основі проведеного дослідження, обґрунтовано потребу у формуванні нових методів вимірювання сталого розвитку та запропоновано нові індикатори, які автоматично віддзеркалюватимуть багатогранний процес переходу економічної системи до моделі сталого розвитку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: сталий розвиток, сталий економічний розвиток, індикатори, структуровані індикатори сталого розвитку.

АННОТАЦИЯ: В статье рассматривается проблема измерения модели устойчивого развития. Осуществлен анализ известных систем и методик оценки устойчивого развития. На основе проведенного исследования обоснована необходимость в формировании новых методов измерения устойчивого развития и предложены новые индикаторы, которые автоматически будут отображать многогранный процесс перехода экономической системы к модели устойчивого развития.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: устойчивое развитие, устойчивое экономическое развитие, индикаторы, структурированные индикаторы устойчивого развития.

SUMMARY: In the article the problem of measurement model for sustainable development. The analysis of known systems and methods for evaluation of sustainable development. Based on the research, proved the need for making new methods of measuring sustainable development and proposed new indicators that will automatically reflect a multifaceted process of transition to an economic system model for sustainable development

KEY WORDS: sustainable development, sustainable economic development indicators, structured indicators of sustainable development.

Ідея сталого розвитку була породжена наукою ще у 70-х роках і досі продовжує наполегливо та масштабно розвиватись. Різні аспекти проблеми сталого розвитку стають предметом довготривалих та затяжних дискусій у науковому світі, результатом яких є поява нових категорій та систем виміру сталого розвитку.

Із поширенням у світі концепції сталого розвитку у категоріальний апарат економічної науки впевнено увірвалась та міцно закріпилась у ній така категорія, як «сталий економічний розвиток», яка не помітно, проте змістовно доповнила суть самого значення «сталий розвиток».

Сталий розвиток — це розвиток, який здатний утворити економічне зростання та тривалий час утримувати його на належному рівні не порушуючи при цьому законів природи.

Сталий економічний розвиток — це якісно-новий етап розвитку економічної системи, — це розвиток, який супроводжується якісними та кількісними змінами у структурі народного господарства, результати яких автоматично віддзеркалюються на соціально-економічних та екологічних показниках країни. Інакше кажучи, становлення моделі сталого розвитку відбувається у процесі структурної трансформації економіки, яка полягає у переорієнтації матеріальних, трудових, фінансових ресурсів на ко-

ристь енергоефективних, високотехнологічних, ресурсозберігаючих, наукомістких та екологічно безпечних галузей.

Рух економічної системи до якісного-нового етапу розвитку є довготривалим та складним, економічна система неминуче зіштовхнеться з низкою перешкод та цілим рядом помилок. На жаль, цей шлях не можливо просто виміряти та оцінити, хоча це можливо здійснити за допомогою спеціально сформованих індикаторів, що дадуть змогу реально оцінити зміну напрямку руху економічної системи.

Завдання розробки індикаторів було поставлене ще у 1987 р. Міжнародною комісією з довкілля та розвитку. Необхідність у розробці індикаторів сталого розвитку була відзначена у «Порядку денному на XXI століття», прийнятому на Конференції ООН по навколишньому середовищу та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) У 40-му розділі «Порядку денного на XXI століття» зазначено, що за для створення єдиної, надійної бази для прийняття рішень на усіх рівнях життя суспільства, варто розробити систему показників сталого розвитку [6 с. 47; 7, с.80].

На світовому рівні проблемою розробки індикаторів сталого розвитку займається Департамент політичної координації та сталого розвитку ООН, Комісія Об'єднаних націй із сталого розвитку, Міжнародний інститут сталого розвитку, Науковий комітет з проблем довкілля. Крім того, ця проблема розглядається на різноманітних міжнародних конференціях і семінарах.

На національному рівні дослідженням та розробленням системи показників за якими можна оцінювати і порівнювати ступінь наближення певної країни до якісно-нового етапу розвитку проводиться фахівцями Інституту прикладного системного аналізу НАН України та Міністерством освіти і науки України.

Варто зазначити, що на процес розроблення індикаторів сталого розвитку впливають цілі та завдання які ставить перед собою певна країна світу. За останні роки, саме індикатори визнані, як найкращі показники, що відображають зміни у економічній системі під час переходу її до моделі сталого розвитку. Саме тому завданням даної статті є аналіз загальноновизнаних світових методик оцінки та систем вимірювання сталого розвитку й створення на цій базі нових індикаторів, котрі віддзеркалюватимуть увесь багатогранний процес переходу економічної системи до моделі сталого розвитку.

З того часу, як перед науковим світом було поставлено завдання розробити систему вимірювання сталого розвитку, у світі з'явилося безліч методик та систем по його розрахунку, в основі

яких лежать різноманітні набори індикаторів. Варто зазначити, що «індикатори» — це показники зміни економічної величини, які застосовуються для вимірювання дій економічної, структурної, екологічної, соціальної політики, тобто індикатори дають можливість графічно, або ж у цифровому вимірі побачити зміни, які відбуваються в економічній системі. Крім того індикатори дозволяють зосередитись на найбільючіших проблемах економіки, вчасно на них реагувати та коригувати. Взагалі, розробка індикаторів характеризуються високою складністю, через складність самих економічних систем, наявні пропозиції вельми різноманітні й подекуди суперечливі. Найпоширеніші методики оцінки та загально визнані системи індикаторів сталого розвитку представлено у табл. 1.

Таблиця 1

**СВІТОВІ МЕТОДИКИ ТА СИСТЕМИ
РОЗРАХУНКУ ІНДИКАТОРІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

<i>Назва системи чи методики розрахунку сталого розвитку</i>	<i>Характеристика методик та систем розрахунку сталого розвитку</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
Методика розрахунку формули всесвітнього розвитку Денніса Медоуза	Формулу всесвітнього розвитку, яка дає можливість побачити процес взаємодії суспільства і природи. $I = P \cdot A \cdot T$, де I — антропогенне навантаження на довкілля планети; P — кількість населення; A — економічний добробут населення; T — техніка та технологія [2, с. 11]
Методика розрахунку показника «чистих заощаджень», розроблена Всесвітнім банком	Під час розрахунку використовуються показник чистих національних заощаджень, до якого плюсується величина витрат на отримання освіти та віднімається величина витрат ресурсів природи, лісів, водойм та величина збитків нанесених від викидів оксиду вуглецю у атмосферне повітря планети (у 1995 р. 1 тонна викиду CO2 дорівнювала 20 дол. США). Валовий національний дохід країни приймається у розрахунку даного показника, як базова одиниця [4, с. 38—39]
Методика розрахунку «Індексу стійкого економічного добробуту», Х. Дейлі, Дж. Кобб	Індекс стійкого економічного розвитку розраховується шляхом коригування ВВП на душу населення на суму витрат, які викликають економічні, екологічні та соціальні потреби суспільства, інакше кажучи, це вартість забрудненого атмосферного повітря, водних, земельних ресурсів тощо [5, с. 29]

<i>Назва системи чи методики розрахунку сталого розвитку</i>	<i>Характеристика методик та систем розрахунку сталого розвитку</i>
1	2
Методика розрахунку інтегрального показника «Екологічний слід»	Інтегральний показник дає змогу оцінити здатність природної екосистеми витримувати антропогенні натиски з боку суспільства під час споживання ресурсів природи. Екологічний слід включає в себе: рослинницький слід (площа землі, необхідна для вирощення продукції рослинного походження); тваринницький слід (площа землі, необхідна для випасу сільськогосподарської худоби); лісний слід (площа землі, необхідна для вирощення деревини); рибний слід (площа водойм, необхідна для вирощення морських продуктів та достатніх рибних ресурсів); енергетичний слід (площа землі, необхідна для виробництва ядерної та гідроенергетичної енергії, а також розрахунок земельної ділянки необхідної для поглинання викидів CO ₂ , що виникають під час споживання цієї енергії у розрахунку на одного жителя планети); будівельний слід (площа землі, необхідна для будівництва житла, розміщення транспорту та інфраструктури) [8, с. 257—271]
Методика розрахунку показника «Щасливої планети»	Даний показник дає змогу побачити, на скільки ефективно використовуються ресурси природи за для забезпечення щасливого та довготривалого життя людини та розраховується як сума трьох складових: екологічного сліду, тривалості життя та задоволеності самого існування людини у світі. Країни в яких показник «щасливої планети» є надто високим, не являються найщасливішими країнами світу, проте ті країни в яких величина даного показника є достатньою вважаються щасливими, котрі досягли цього рівня без додаткового споживання природних ресурсів [8, с. 273]
Методика розрахунку «Індексу стійкості довілля», запропонованого працівниками Колумбійського та Єльського університетів	Розрахунок індексу відбувається за такими розділами: 1) стан довкілля — атмосферне повітря, водні, земельні, лісові ресурси; 2) ступінь забруднення оточуючого середовища; 3) кількість хворих, зіпсованих товарів та послуг від шкідливих «забрудників» довкілля; 4) економічні, інституційні, соціальні заходи із вирішення проблем екологічного характеру; 5) вирішення світових екологічних проблем шляхом об'єднання зусиль усього суспільства за для збереження природних екосистем [4, с. 38—40]

<i>Назва системи чи методики розрахунку сталого розвитку</i>	<i>Характеристика методик та систем розрахунку сталого розвитку</i>
1	2
Методика розрахунку «Індексу людського розвитку»	Індекс людського розвитку (ІЛР) віддзеркалює якість життя, розвиток людини та умови її існування. Даний показник включає три важливі компоненти: ВВП на душу населення, тривалість життя населення та рівень освіти, які в кінцевому результаті і складають середній показник країни. ІЛР коливається від 0 до 1. Максимально приближені значення до 1 означають, що країна володіє найкращими економічними та соціальними умовами за для розвитку людини, якщо ж навпаки показник наближається до 0, ці умови є найгіршими [1]
Методика розрахунку показника «Природоємності»	Даний показник вказує на ефективність функціонування економіки та її вплив на навколишнє середовище, а також відображає витрати природних ресурсів та обсяги забруднень на одиницю кінцевого результату. Окремими показниками природоємності на макрорівні є показники енергоємності, водоємності, матеріалоємності, питомих викидів [3, с. 47]
Система екологічних індикаторів сталого розвитку розроблена (ОЕСР)	Система екологічних індикаторів ОЕСР розроблена на основі структури «вплив — стан — реакція». Дана система охоплює питання прогнозування і планування політики в області стійкого розвитку, наукові розробки, інформаційне забезпечення, а також параметри участі в цьому процесі основних груп населення [3, с. 47]
Система індикаторів сталого розвитку, розроблена Комісією із сталого розвитку ООН	Систему індикаторів стійкого розвитку було розроблено ООН у 1996 р. та відкориговано у 2001 та 2006 рр. У системі індикаторів сталого розвитку 1996 р. ООН було виділено чотири підсистеми індикаторів: економічну, соціальну, екологічну, інституційну. Взагалі, ООН був створений список із 134 індикаторів. У 2001 р. кількість індикаторів відчутно зменшилась до 58, а також змінилась сама структура побудови системи індикаторів. У кожній підсистемі індикаторів визначалися найважливіші теми, котрі ділилися на підтеми. Останнє коригування ООН системи індикаторів відбулося у 2006 р. та дещо змінило ключовий набір індикаторів, зменшивши його кількість до 50 од. Індикатори сталого розвитку ООН відображають проблеми: економічного розвитку та його управління; світового партнерства, торгівлі, освіти, медицини тощо [6 с. 48; 7, с. 80—82]

Коротко розглянувши міжнародні системи та методики розрахунку сталого розвитку, варто зазначити, що не одна із них не дає чіткої відповіді на питання: на якому історичному етапі розвитку знаходиться економічна система світу? Відповідь на це питання дає змогу відразу оцінити готовність переходу економічної системи до моделі сталого розвитку. Важливість цієї оцінки є надзвичайною, вона є своєрідним процесом обстеження результатів економічних систем у досягненні сталого розвитку. Взагалі, індикатори сталого розвитку мають бути доступним та достовірним засобом отримання інформації про стан економічної системи. Враховуючи вище сказане, основними критеріями переходу економічної системи до сталого розвитку повинні стати показники, що відображають структурні зрушення у системі народного господарства. До таких показників варто віднести питому вагу агропромислового сектору економіки, частку промислового сектору та питому вагу сектору послуг у структурі народного господарства.

Водночас, запропоновані індикатори являють собою не тільки вихідну базу для оцінки адекватності переходу економічної системи до сталого розвитку, а й дозволяють провести порівняння між досягненнями економічних систем у становленні моделі сталого розвитку. Отримані результати порівнянь дають змогу сформувати світовий рейтинг країн, де кожній із них буде присвоєне своє особливе місце у системі міжнародного розвитку. Крім того, «структуровані» індикатори сталого розвитку є своєрідним інформатором, щодо історично сформованої структури народного господарства та відповідно цій структурі стану навколишнього природного середовища. Варто зазначити, що ці індикатори можна використовувати не тільки для оцінки, аналізу чи порівняння економічних систем у процесі переходу їх до моделі сталого розвитку, а і з метою прийняття адекватних рішень, відповідних дій, направлених на становлення сталих економічних систем у світі.

Структуровані індикатори відрізняють один від одного своїм внутрішнім наповненням. Перший індикатор — це показник величини агропромислового сектору у структурі народного господарства. Якщо ж величина первинного сектору економіки є переважачою у структурі народного господарства, це говорить про знаходження економічної системи на доіндустріальному етапі розвитку та вказує на домінуючу сферу сільського господарства у економічній діяльності людини, нерозвиненість виробничого процесу; низький рівень розвитку техніки та технології, науки, освіти та медицини; високий рівень антропогенного навантаження на навколишній світ природи. Даний показник складається із

таких компонентів, як сільське господарство, лісове господарство, рибальство, добувна промисловість.

Другий індикатор — це показник величини промислового сектора у структурі народного господарства. Домінуюча частка вторинного сектору економіки у структурі народного господарства говорить про становлення індустріального типу розвитку економічної системи, про машинно-промисловий принцип виробництва, про широке використання у економічній діяльності суспільства машинної технології, про розвиток освіти, про стрімке бажання людства до науки, до отримання нових знань. Цей показник включає такі елементи, як обробна промисловість, будівництво та транспорт.

Третій індикатор — це показник величини інформаційного сектора у структурі народного господарства, складовими якого є: торгівля, громадське харчування, фінанси, страхування, операції із нерухомістю, освіта, охорона здоров'я, науково-дослідна діяльність, організація відпочинку, управління. Переважаюча частка третинного сектора у структурі народного господарства з одного боку вказує на постіндустріальну епоху розвитку економічної системи, а з другого на її готовність переходу до сталої епохи розвитку світу. Даний показник демонструє: високий розвиток сектора послуг; стрімкий злет науки, освіти, які в свою чергу скорочують потребу суспільства у природних ресурсах планети; прискорену науково-інформаційну та науково-технічну революцію, які одночасно є революціями у процесі економії мінеральних та енергетичних ресурсів природи; широке застосування інтелектуальної техніки та технології у економічній діяльності людини, котрі не потребують залучення у виробничий процес обмежених ресурсів природи. Зважаючи на ці сприятливі характерні риси постіндустріального етапу розвитку, можна сміливо стверджувати, що країни, які перебувають на даній стадії розвитку знаходяться та розвиваються в дещо іншому світі, ніж країни індустріальної та доіндустріальної епохи, у світі, де ресурси природи є необмеженими.

Структурні зрушення, що відбуваються в епоху постіндустріалізму у структурі народного господарства економічної системи, а саме відчутне зменшення традиційного сектору економіки до тієї позначки поки питома вага його не досягне максимально мінімального значення та одночасний спад частки промислового сектора економіки за максимального підйому величини інформаційного сектора економіки до найвищої поділки у структурі народного господарства, дають змогу усвідомити, що економічна система плавно увійшла в епоху сталого розвитку.

Література

1. Власюк О. С., Пирожков С. І. Індекс людського розвитку: довіт України. — К.: НІСД, 1995. — 84 с.
2. Экологические императивы устойчивого развития России. Серия «Россия накануне XXI века». — Вып. 5. — Санкт-Петербург: ТОО ТК «Петрополис», 1996. — 192 с.
3. Загорський В. С., Борщук Є. М. Індикатори стійкого розвитку еколого-економічної системи // Вісник економічної науки України. — 2007. — №2. — С. 45—49.
4. Лісовський С.А. Основи сталого (збалансованого) економічного, соціального, екологічного розвитку. Монографія. — Житомир: Полісся, — 2007. — 108 с.
5. Моліна О. В., Осипов В. М. Сталій соціально-економічний розвиток регіону: аналіз підходів та інструментів оцінки // Регіональна економіка. — 2010. — № 4 — С. 25—32.
6. Підліснюк В. Основи сталого розвитку. Посібник. — Кременчук: Вид. ПП Щербатих О.В., 2008 — 124 с.
7. Садовенко А. П., Серета В. І., Масловська Л. Ц. Сталій розвиток суспільства: навч. посіб. / Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй «Муніципальна програма врядування та сталого розвитку»; Академія муніципального управління. — К., 2011. — 320 с.
8. Социально-экономический потенциал устойчивого развития: Практикум / Под ред. проф. Л. Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). — Сумы: ИТД «Университетская книга» 2007. — 335 с.

Статтю подано до редакції 13.07.11 р.

УДК: 336.7 (477)

В.П. Загарій, аспірант
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

РОЛЬ ПРОГНОЗУВАННЯ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ СФЕРИ В ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ: У статті проаналізовано основні фактори процесу прогнозування основних показників грошово-кредитної сфери. Досліджено умови для побудови ефективної економетричної моделі прогнозування грошово-кредитної сфери. Сформовано загальну схему грошово-кредитного управління.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: прогнозування грошово-кредитної сфери; економічна модель; грошово-кредитне управління; екзогенний показник.